

RELAȚIA MUNCĂ – FAMILIE ÎN SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ ACTUALĂ

MIHAI PETRU CRAIOVAN

Work-Family Relationship in Romanian Society Today. The socio-professional role of women has established a new model of the relations between two partners, the couple became increasingly a place of refuge as the affective response to stressful conditions of the professional environment. Both man and woman are involved in different activities, spending most of their time on their job or on the way home or office. The degree of involvement in family life depends on the perception of changing roles in their career to one or both partners. Therefore, when one of the partners is focused more on its career the other one should take some of the tasks of the home partner. In modern family, husband takes a part of the obligations which normally belonged to women and the woman's responsibilities includes some tasks which have always been considered to be made by men.

Key words: family, socio-professional role, women, work.

Cadrul teoretic al temei

Famiiliile din societățile contemporane, au suferit, în ultimele decenii transformări profunde în planul relațional, axiologic socio – familial, precum și al aportului la rezolvarea sarcinilor comune.

Schimbările care au avut loc în planul familial sunt atât de importante, încât și conceptul de familie a devenit tot mai confuz, el tinzând să acopere astăzi realități diferite față de cele caracteristice generațiilor precedente. Familia este cea mai fidelă posesoare a tradițiilor și a valorilor, fiind considerată drept una dintre cele mai conservatoare segmente ale societății. Viața de zi cu zi ne indică, contrar ideii precedente, faptul că familia a devenit tot mai sensibilă la toate transformările petrecute în societate.

Noile dimensiuni ale statutului social al femeii determină o nouă structură ale raporturilor dintre cei doi parteneri, în sensul redefinirii rolurilor acestora. Atribuțiile profesionale actuale ale femeii determină un nou rol atât în viața de familie cât și în cea socială. Noul rol socio – profesional al femeii, determină noi configurații ale raporturilor dintre cei doi parteneri, în sensul unei „regândiri”, redefiniri ale rolurilor acestora. Cuplul devine din ce în ce mai mult un loc de refugiu afectiv ca reacție la condițiile stresante ale mediului profesional, cuplul fiind mai mult interesat de satisfacerea propriilor interese și mai puțin de realizarea sarcinilor pe care societatea le atribuie instituției familiale.

Evoluția societății, mediul economic și cultural au diversificat într-o manieră extremă modul de constituire al familiei. Se poate vorbi astfel, din perspectiva

evoluției familiei, de o „familie tradițională” care a precedat „familia modernă”. Cultura, în evoluția ei, a creat un univers global de semnificații în care tuturor elementelor componente le sunt conferite o configurație specifică. Fiecare cultură stabilește un joc de identități sociale, care se combină în modalități extrem de diverse de la o societate la alta. (Druță, 1998: 39-52).

În opinia antropologului francez Claude Levi Strauss, familia este acel grup social care își are originea în căsătorie, format din soț, soție și copiii născuți din relația lor (deși acestui grup restrâns i se pot adăuga și alte rude), unit prin drepturi și obligații morale, juridice, economice, religioase și sociale. (Neveanu, 1978:129)

În familia tradițională, caracterul normativ-instituțional nu determină numai funcționalitatea familiei, ci și formarea acesteia. Astfel, instituția prescrie cine se poate căsători sau chiar cine trebuie să se căsătorească în mod preferențial și cu cine; tot ea încredințează părinților sarcina alegerii celor mai potriviți soți pentru copii lor care să corespundă posibilității de a spori averea și de a asigura supraviețuirea liniei familiale. Astfel, „aranjarea căsătoriei” răspunde unor criterii raționale, inclusiv „calculului economic.” Astăzi, nimeni nu mai consimte să-și lase părinții în a stabili alegerea viitorului soț/soție. Astfel, imaginea cuplului modern a devenit negativul celui tradițional. (Mitrofan, 1994: 39)

Se poate constata faptul că familia tradițională, care era alcătuită din doi adulți uniți prin căsătorie și aveau mai mulți copii de care se ocupau în principal mama – aceasta fiind una dintre atribuțiile principale ale femeii în acea vreme, a suferit schimbări majore, devenind astăzi un simplu cuplu care își canalizează energia și alocă foarte mult timp profesiei, dorind ca ascensiunea în carieră să fie cât mai rapidă, astfel, neglijând viața de familie. Atât bărbatul, cât și femeia sunt implicați întru totul în activitățile extra familiale, petrecând cea mai mare parte a zilei la locul de muncă sau pe drumul către casă sau serviciu. Tendința femeii de a se concentra asupra carierei profesionale conduce la ignorarea vieții de familie, tendință care este valabilă și pentru bărbat. În acest caz, situația familiei devine critică pentru funcționalitatea acesteia ca instituție socială. Gradul de implicare în viața de familie depinde de percepția asupra modificării rolurilor, în condițiile existenței carierei profesionale la unul sau ambii parteneri. Astfel, atunci când unul dintre parteneri este concentrat mai mult asupra carierei, celălalt trebuie să preia o parte din sarcinile domestice ale partenerului. Putem spune că sistemul de valori al familiei s-a modificat drastic și că familia a pierdut mult din caracterul ei de instituție socială, cuplul familial fiind mai mult interesat de satisfacerea propriilor interese și mai puțin de realizarea funcțiilor familiale deoarece perturbările manifestate la nivelul uneia dintre ele au avut un impact direct și asupra celorlalte.

Familia românească a evoluat de-a lungul istoriei noastre ca o matrice psihosocială cu marcată stabilitate, bazată pe principiul sincroniei și complementarității rolurilor masculine și feminine. Sistemul familial a transgresat de la o structură extinsă, multigenerațională, cu dominantă autoritate de tip patern (în cadrul căreia raporturile părinți-copii erau reglate de scheme tradiționale relativ rigide și de noi valori morale, spirituale, educaționale) către o structură familială relativ restrânsă, de tip nuclear (părinți și copii lor) dar având ca specific păstrarea unor raporturi semnificative, cu

famiile de origine, ceea ce i-a conferit un dinamism interpersonal și intergenerațional deosebit. Dacă societatea tradițională era relativ rigidă în materie de stabilitate a valorilor, tip de familie sau stil de viață, societatea modernă modifică fundamentul solid al familiei conferindu-i noi valori și destinații. Tocmai de aceea prezentul impune și tinde să generalizeze variate tipuri de relații bărbat- femeie. Putem fi căsătoriți, divorțați, văduvi, celibatari, sau trăi „împreună cu cineva”, „pe lângă cineva” sau „printre relațiile cuiva”. E limpede, deci, că societatea favorizează declinul familiei nucleare, oferind în loc o largă varietate de alternative, care mai de care mai deosebite și puternic diferențiate. (Mitrofan, 1998:47).

Într-un trecut nu foarte îndepărtat, bărbatul era persoana care, în mediul familial, îndeplinea munca fizică grea și avea responsabilitatea morală pentru bunăstarea familiei. În societatea actuală există un decalaj considerabil între concepțiile tradiționale atât despre rolurile bărbatului, cât și despre rolurile femeii. De asemenea, distribuția reală a îndatoririlor în familie, conduce cele mai multe atribuții familiale către femeie, astfel încât, de obicei, aceasta este responsabilă de activitățile cotidiene. Adesea, aceste circumstanțe generează conflicte, mai ales în familiile tinere. Dacă în trecut stabilitatea familiei era bazată pe respectarea strictă a rolurilor și tradițiilor prescrise, în prezent unul dintre factorii stabilității relațiilor conjugale îl reprezintă ieșirea din cadrul tradițional al acestor prescrieri. Astfel, în familia modernă soțul trebuie să-și asume o parte a obligațiilor care în mod normal aparțineu femeii, iar rolul femeii include unele sarcini care dintotdeauna au fost considerate ale bărbatului.

În orice familie există tensiuni și oricât de bine s-ar înțelege partenerii, stresul de la serviciu, nemulțumirile, grijile de zi cu zi lasă o amprentă destul de mare asupra stării fiecăruia. Oamenii au resurse limitate și există foarte mulți factori care intră în competiție cu acestea, drept pentru care trebuie acordată o atenție maximă în ceea ce privește modul de gestionare a resurselor pe care le deținem. La locul de muncă sunt foarte multe sarcini de îndeplinit, care, de cele mai multe ori, continuă până seara târziu sau chiar și acasă, tocmai de aceea este importantă menținerea echilibrului între viața de familie și viața profesională, astfel încât timpul alocat familiei să nu lipsească. Munca ocupă foarte mult timp din viața noastră, mai ales că, în unele situații, problemele de la locul de muncă sunt transferate și în planul familial. De cele mai multe ori, persoanele care petrec cea mai mare parte a zilei la locul de muncă transferă în mediul familial nemulțumirile și problemele de la serviciu, astfel încât, deși este puțin, timpul petrecut în familie este influențat de factorii externi.

La nemulțumirea născută de la locul de muncă contribuie atât caracteristicile companiei, cât și cele ale angajatului. Munca în meseriile monotone și neplăcute scade gradul de mulțumire a individului, putând lăsa urme negative atât asupra sănătății fizice cât și sănătății psihice a acestuia. Studiile de specialitate demonstrează faptul că stresul născut de repetarea continuă a acelorași activități simple este deosebit de puternic la persoanele care au abilități și capacități mai mari decât cele necesare îndeplinirii funcției pe care o ocupă. Mulțumirea vis-a-vis de serviciul avut este asociată și cu nivelul general de mulțumire de viață. În

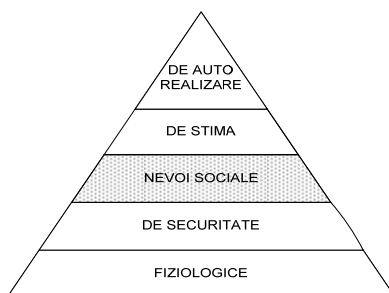
general, oamenii care sunt mulțumiți de viața lor extraprofesională se dovedesc a fi mult mai mulțumiți de serviciul pe care îl au.” (Wosinska, 2005:380-382)

Un element important în stabilirea gradului de mulțumire este reprezentat de capacitatea de adaptare la muncă a individului. M.P. Craiovan precizează că, pentru realizarea acestui indicator sunt necesare parcurgerea mai multor etape, care sunt, în același timp, activități specifice ale psihologiei personalului, ca subramură a psihologiei muncii, și anume: analiza psihologică a profesiunilor, analiza factorilor de personalitate implicați în activitatea de muncă, orientarea, selecția și pregătirea profesională. (Craiovan, 2008:31)

Motivele pentru care indivizii merg la serviciu sunt multiple și diferite. Deși motivul principal este reprezentat de elementul pecuniar, există și motive de altă natură, precum nevoia de a socializa sau nevoia de a fi respectați.

Abraham Maslow introduce în științele comportamentului termenul de ierarhia nevoilor și prezintă nevoile de bază ale individului, ierarhizate în ordinea crescândă a importanței. Există mai multe tipuri de nevoi, pe care Maslow le clasifică astfel: (Blythe, 1998: 27)

- nevoi fiziologice - sunt legate direct de supraviețuirea individului: hrană, îmbrăcăminte, adăpost;
- nevoi de securitate- sunt ilustrate de dorința de stabilitate, de protecție, de securitate psihologică și materială: siguranța muncii, ordine, lipsă de amenințare;
- nevoi sociale de afiliere (acceptare) - ființa umană caută ajutor, afecțiune, este animată de dorința de a se simți acceptată de un grup: apartenența la grup, stabilitatea de relații umane, afecțiune;
- nevoi de stimă- odată acceptată de un grup, ființa umană are nevoie sa fie recunoscută, să se bucure de prestigiu, să-și arate dependența și încrederea în ea însăși;
- nevoi de autorealizare - autodezvoltare, maximizarea potențialului propriu, realizare personală.

Ierarhia nevoilor după Maslow (Sursă: Blythe, J., 1998, *Comportamentul consumatorului*, Ed. Teora, București)

Conform principiului piramidei lui Maslow, nu se poate trece de la un nivel la altul decât dacă nevoile aferente nivelurilor precedente au fost satisfăcute. Maslow arată că diferitele nevoi coexistă și că ele depind de indivizi.

În mod evident, în afara motivației economice, munca prezintă o caracteristică de o foarte mare importanță din atât din punct de vedere psihologic cât și social. La locul de muncă oamenii își fac prieteni, au șansa să fie respectați, să le crească sentimentul propriei valori, iar uneori chiar să se autorealizeze pe deplin, adică să se împlinească prin sarcinile pentru care ei simt că sunt făcuți să le îndeplinească. Totodată, în interiorul aceluiași cadru, indivizii își pot descărca frustrările sau își pot manifesta superioritatea socială, manipulându-i pe alții.” (Wosinska, 2005: 371)

Familia, pentru a exista, trebuie să-și asigure venituri suficiente pentru satisfacerea nevoilor de bază. Atât timp cât reușește acest lucru, ea se poate concentra mai mult asupra realizării celorlalte funcții. În caz contrar, se pune în pericol, nu numai realizarea acestora, ci însăși existența familiei ca instituție socială.

Studiu experimental

1. Obiectivele cercetării

Obiectivele cercetărilor vizând interferența dintre muncă și familie în societatea românească actuală sunt diverse, cercetarea de față propunându-și următoarele obiective privind problematica studiată:

- studierea influenței activității de la locul de muncă în viața de familie;
- studierea schimbării comportamentelor partenerilor de cuplu în mediul familial, favorizate de activitățile de la locul de muncă;
- determinarea rolului actual al femeii în viața profesională și familială;
- determinarea gradului de acceptare a partenerului de cuplu în funcție de solicitările locului de muncă.

2. Ipoteze

Fixarea obiectivelor conduce la formularea ipotezelor care urmează a fi verificate. Conform obiectivelor formulate și prezentare anterior, ipotezele sunt:

- dacă programul de muncă este prelungit, atunci membrii cuplului pot prezenta dezadaptări în mediul familial și tendințe nevrotice;
- dacă atribuțiile de la locul de muncă sunt solicitante, atunci unele trăsături de personalitate ale membrilor cuplului pot suferi modificări;
- dacă locul de muncă nu oferă satisfacții, atunci scorurile Eu-lui ideal vor fi sub medie.

3. Eșantionul

În cercetarea de față, eșantionul cercetării este reprezentat de 100 familii/cupluri (200 subiecți), atât din mediul urban, cât și din mediul rural - cu vârsta cuprinsă între 20 ani și 57 de ani din București și din județele Bacău, Brașov, Buzău, Gorj, Iași, Prahova, Suceava, Vaslui și Vrancea.

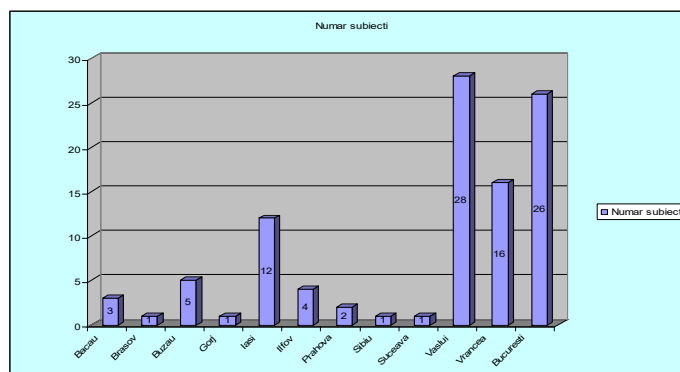

Fig.1. Repartiția eșantionului

4. Prezentarea probelor

4.1. Chestionar Berkeley

Testul Berkeley a fost realizat în anii '80, de către psihologii americani Keith Harary de la „Institute for Advanced Psychology” din San Francisco și Eileen Donahne de la „Institute of Personality Assessment and Research” de la Berkeley University. Acest chestionar a fost tradus și adaptat de Institutul de Psihologie al Academiei Române, în anul 1993, de un colectiv format din P.Popescu-Neveanu, S. Chelcea, I. Mânzat, M.P.Craiovan etc.

Pornind de la teoria „Big Five” a lui Lewis Goldberg de la University of Oregon, testul cuprinde cinci stiluri de relaționare cu lumea: stilul expresiv, stilul interpersonal, stilul de muncă, stilul emoțional și stilul intelectual. Aceste stiluri de personalitate aparțin următoarelor patru Self-uri implicate în obținerea imaginii de sine: - INNER-SELF – imaginea despre Sinele real; - OUTER-SELF – Sinele văzut de ceilalți; - IDEAL-SELF – cum ar dori fiecare să fie; - FEARED-SELF – Sinele anxios sau al temerilor (sau cum ar dori fiecare să fie).

4.2. Chestionarul Woodworth – Mathews (W.M.P.D.D.)

Acest chestionar intră în uzul psihologiei românești în anii '70, fiind adaptat la specificul societății noastre de C. Bontilă.

Creat de Woodworth a vizat în prima fază, identificarea structurilor de tip psihiatric (patologic) manifestate la unii indivizi. Este intens utilizat în timpul celor două războaie mondiale pentru selecția militarilor. Ulterior, Mathews restructurează și reformulează arhitectura întrebărilor și construiește cele opt dimensiuni tendințe nevrotice, valabile și astăzi:

- *tendințe de emotivitate* – reprezentând pierderea capacității autocontrolului emotiv până la dezadaptare;
- *tendințe obsesiv-psiastenice* – reprezentând tendințe spre nevroze de tip obsesiv-stenice;
- *tendințe schizotimice* – vizează caracterul eterogen al structurilor afectiv-motivaționale și cognitive (dizarmonie în trăsăturile de personalitate);

- *tendințe paranoice* – reprezintă un proces de mai mică intensitate dar similar celui de schizofrenie;
- *tendințe hipocondrice* – reprezintă tendințele scăpate de sub controlul conștiinței în aspectul identificării cu boli și bolnavi, dependență de tratamente medicale;
- *tendințe de impulsivitate* – fac referire la comportamentele scăpate de sub control, din spectrul agresivității;
- *tendințe de instabilitate* – caracterizează flexibilitatea exagerată a proceselor afective și cognitive ducând la pierderea controlului;
- *tendințe antisociale* – fac referință la capacitatea de acceptare vs. refuzare a normelor sociale, acest proces derulându-se nu numai sub imperiul axiologic, ci și al impulsurilor, dorințelor, motivațiilor, afectelor și cognițiile avute.

4.3. Chestionarul "Interacțiunea muncă-familie"

În elaborarea chestionarului s-a utilizat procedeul structurat de prezentare a întrebărilor și s-a ținut cont de principiile generale ale întocmirii unui astfel de instrument de culegere a informațiilor. Chestionarul cuprinde douăzeci de itemi, nefiind incluse indicativele personale ale respondenților. Astfel, urmând firul logic, am început cu întrebări generale continuând cu întrebările particulare, specifice studiului de față. Chestionarul identifică caracteristici ale locului de muncă ale subiecților, precum și modificările în conduita de cuplu datorate cerințelor profesionale.

5. Interpretarea datelor chestionarului Berkeley

Rezultatele obținute la chestionarul Berkeley au fost transformate în cotele prevăzute de etalonul original. Astfel, s-a obținut următoarea repartiție empirică:

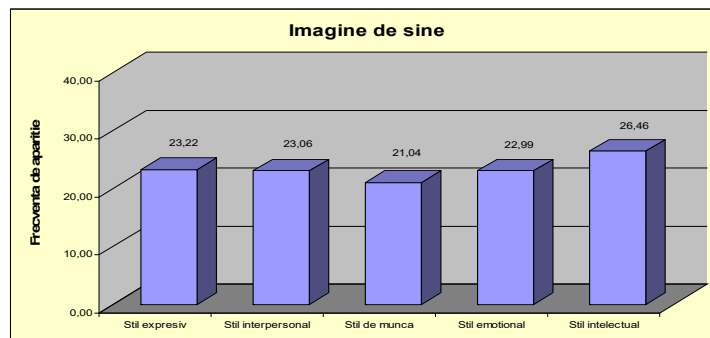

Fig.3. Repartiția stilurilor de personalitate în structura imaginii de sine

- stilul expresiv cu împăștiere omogenă a rezultatului indică trăsături de personalitate care susțin un comportament sociabil și energic într-o proporție de 23,22%, fără a prezenta tendințe de dominație sau manifestări excesiv de active. Concluzionăm arătând că manifestările stilului expresiv indică valori care permit schimbarea în funcție de influențele mediului socio-profesional;
- stilul interpersonal – într-o proporție de de 23,06%, manifestările acestui stil indică un grad mare de atenție în susținerea relațiilor interpersonale (au o atitudine caldă

- față de ceilalți), cealaltă dimensiune de manifestare, deși prezintă un potențial cooperant, poate fi caracterizat ca un stil de relaționare distant, prevăzător, calculat. Astfel, sfera relațiilor interpersonale devine una mai mult relațională decât afectivă;
- stilul de muncă – proporția semnificativă de 79,06 ne prezintă un stil de muncă bazat pe o atitudine pozitivă cu note de responsabilitate și încredere. În acest caz, viața profesională este ușor integrată de către subiecți, iar rezultatele pozitive nu întârzie să apară. La polul opus, în proporție de 21,04%, stilul de muncă nu este foarte precis conturat, subiecții manifestând o atitudine de nemulțumire și/sau neîmplinire profesională, acest aspect proiectându-se și asupra vieții de familie;
  - stilul emoțional – stabilitatea emoțională este caracteristică unei proporții de 22,99% dintre subiecți, ceea ce conduce la o bună structurare a imaginii de sine și a încrederii în sine și în ceilalți. La polul opus (77,01%) stilul emoțional manifestă tendințe de dezechilibru favorizând dezadaptări atât între structurile intrapsihice, cât și în planul relațiilor sociale. Acești parametri ai stilului emoțional conduc către manifestări caracterizate de un autocontrol redus, neîncredere în forțele proprii, o stare de incertitudine la nivel decizional, acțiunea bipolară fiind imprevizibilă. Acest fenomen crează un potențial dezadaptiv atât în mediul profesional, cât și în cel familial;
  - stilul intelectual prezintă cele mai mari valori (26,46%) manifestate în dinamica imaginii de sine. Specific acestei tendințe este deschiderea către nou și acceptarea schimbării. În ceea ce privește raportul conservator/radical, subiecții tind către atitudinea conservatoare în mediul familial. Majoritatea se simt atrași către domeniile artistice și speculative și prezintă tendința de învățare, de acaparare a informațiilor noi, dar nu prezintă interes către dezvoltarea unor strategii pragmatice de acțiune.

Sinele Ideal. Analiza cantitativă a rezultatelor relevă faptul că tendințele Eu-lui ideal sunt caracterizate de scoruri mai mari la orientarea ideală comparativ cu cea actuală. Putem spune că subiecții sunt interesați mai mult de manifestările viitoare ale stilului decât cele prezente.

- stilul expresiv este caracterizat de tendința de perfecționare a expresivității comportamentale atât în planul social, profesional cât și familial. Acesta indică o dorință de schimbare precum și o atitudine de nemulțumire față de expresivitatea prezentă;
- stilul emoțional – apare dorința de restructurare a palierului emoțional prin câștigarea autocontrolului și reducerea dependenței, aspecte mai pregnante manifestate de către subiecții de gen feminin;
- stilul intelectual este reprezentat de dorința de autoperfecționare mai ales în planul învățării și al schimbării. Înclinațiile către formele de manifestare artistică descriu un interes crescut față de frumos.

6. Interpretarea datelor chestionarului Woodworth – Mathews

Din analiza rezultatelor se constată ca fiind semnificativă manifestarea nevrotică a două tendințe: tendințe de emotivitate, cu o prezență de manifestare de 20%; tendințe de instabilitate emoțională, cu o prezență de manifestare de 11%.

Manifestarea tendințelor de emotivitate (20%) conduce la apariția și instalarea unei stări de culpabilitate anxioasă, de sentimente de devalorizare personală,

concomitent cu trăirea unor stări depresive/agresive accentuate, stări (episoade) ciclotimice: alternanța unor perioade de pasivitate cu perioade de impulsivitate, nemulțumire de sine, descurajare. Aceste persoane ajung în situații de stres, efort sau traumatizante, să nu se mai recunoască pe sine, sau să nu mai aibă niciun control asupra propriilor reacții.

Prezența tendințelor de instabilitate emoțională, în procent de 11%, conduce la manifestarea unor comportamente de tip regresiv, anxios și frustrant. Acestea se concretizează printr-o slabă capacitate de adaptare la solicitările și impunerile mediului social și profesional, datorită unor tensiuni interne în planul afectiv-motivațional și volitiv. Eul este slab și prezintă tendințe de destructurare, fiind incapabil de un autocontrol eficient. În acest context, *Imaginea de sine* tinde spre un proces regresiv, în care percepția de sine și autoatribuirea atributelor personale devine negativă, iar manifestarea stilurilor interpersonal, emoțional și de muncă este afectată de prezența sentimentelor accentuate de insecuritate, neliniște și disconfort.

7. Interpretarea chestionarului

O parte dintre indicatorii care s-au urmărit în elaborarea chestionarului sunt reprezentați de activitățile de la locul de muncă, rolurile partenerilor de cuplu în viața de familie, precum și interferența dintre cele două planuri: familial/profesional. În urma analizei cantitative s-a constatat faptul că locul de muncă și viața de familie au un potențial conflictual, nevoile locului de muncă și cele ale familiei interferându-se deseori. Majoritatea subiecților au afirmat că petrec mai mult timp la locul de muncă, motiv pentru care timpul destinat vieții de familie este redus. Cu toate acestea, o bună parte dintre respondenți afirmă că, deși programul de muncă este încărcat și se suprapune cu activitățile casnice, această suprapunere nu conduce la eliminarea activităților cotidiene care revin fiecăruia dintre partenerii de cuplu. Astfel, putem spune că există un climat familial bine definit, care este reprezentat prin relațiile de cooperare, respect reciproc și stimă între parteneri.

Relațiile dintre membrii familiei le dau acestora o stare de confort psihic, de siguranță, ceea ce le oferă o stare de bine. În cele mai multe cazuri, subiecții au afirmat că problemele de interes comun se discută, iar deciziile se iau prin consens, elementul caracteristic al relației dintre cei doi fiind comunicarea.

În ceea ce privește planul profesional, s-a constatat că relația bună cu superiorul nu suprimă sarcinile de la locul de muncă, deși acestea implică deseori responsabilitate.

8. Concluzii

În urma analizei cantitative și calitative efectuate, prima ipoteză a studiului este confirmată, identificându-se corelații directe între specificul locului de muncă și conduitele familiale ale subiecților. În același sens, s-au indentificat două tendințe nevrotice prezente într-o formă manifestă la o proporție semnificativă (20%) din eșantionul studiat. Tendințele nevrotice de emotivitate și instabilitate emoțională perturbă atât adaptarea persoanei în mediul de muncă, cât și în mediul familial.

Cea de a doua ipoteză, legată de modificările posibile ale unor trăsături de personalitate în funcție de influența solicitărilor locului de muncă, nu se confirmă. Se poate spune că întreg sistemul de personalitate resimte presiunea solicitărilor activității profesionale, dar studiul nostru nu relevă anumite trăsături cu modificări majore.

Ultima ipoteză a studiului este confirmată identificându-se diferențe ale valorilor Eu-lui ideal în funcție de gradul de satisfacție de la locul de muncă. Această dimensiune ne relevă o tendință de autodezvoltare în plan profesional și nu numai. Cotele mari ale Eu-lui ideal anticipează potențialul de dezvoltare al fiecărei persoane atât față de mediul profesional, cât și cel familial.

Bibliografie:

- Blythe J., 1998, *Comportamentul consumatorului*, Ed. Teora, București;
M. P. Craiovan, 2008, *Psihologia muncii și a resurselor umane*, Ed. Renaissance, București;
Druță Florin, 1998, *Psihosociologia familiei*, Ed. Didactică și pedagogică, București;
Mitrofan Iolanda, Cristian Ciuperă, 1998, *Incursiune în psihosociologia și psihosexologia familiei*, Ed. Press, București;
Mitrofan Iolanda, Nicolae Mitrofan, 1994, *Elemente de psihologie a cuplului*, Ed. Casa de editură și presă „Șansa” S.R.L, București;
Paul Popescu - Neveanu, *Dicționar de psihologie*, Ed. Albatros, București;
Wilhelmina Wosinska, *Psihologia vieții sociale*, Ed. Renaissance, București.